

Nogle af klitterne i Thisted Amt

En historisk fremstilling af klitternes tilstand i Thisted Amt til vore dage - i 1898. Forfatteren er plantør ved Vester Thorup Klitplantage Jens Brüel, der fik sin beskrivelse udgivet i Thisted for 88 år siden. Vi låner et uddrag og starter i det daværende amts østlige del.

Vust Sogn

er måske det, som for øjeblikket har de største og mest vilde klitter i Thisted Amt. Det påstås, at Vust-boerne aldrig havde interesseret sig synderligt for klitternes dæmpning i deres sogn. I kommissionsforretningerne støder jeg også jævnlig på klager fra sandflugtskommisærerne over beboerne efterladenhed med at udføre de befalede klitarbejder. Så der er rimeligvis noget om snakken. Medens ellers klitterne i året 1680 fandtes i forholdsvis god beskaffenhed de fleste steder, ses det af nedennævnte forretning, at tilstanden var alt andet end lystelig i Vust Sogn. Der omtales, at sandet gør daglig skade og overløber markerne i Molbæk og Blegsted.

Kommissionsforretningen af 1680 skriver om Vust Sogn: "Vi fandt Molbæk og Blegsted, som fra vesten haver dagligen skade af sandet, som kommer fra havet og klitterne, og haver næsten ruineret alt deres eng og fædrift, og en del af agerjorden befandtes af sand overløben, så haver vi efter slig beskaffenhed befundet denne således at kunne taxeres: Ellisbøl 2 td., Molbæk 2 skp., Blegsted 3 td. 2 skp."

Klitterne i Vust Sogn hvile næsten udelukkende på lerunderlag, af hvilken grund den sædvanlige lagdeling af jordbunden ikke her er så udpræget, idet sandet på sin vandring er blæst bort helt ned til leret. Klitterne hvile endvidere på et højdeplateau, ca. 50 fod over havet, med to fremspringende limstensformationer, de såkaldte Stenbjerg og Valbjerg, der hæver sig 130 fod over havfladen. Sognets vestgrænse dannes af Bulbjerg Trolldthing, hvilket sidste endelig hæver sig op til 190 fod over havet.

Det er store hindringer, sandet har haft her gennem sognet på sin videre vandring mod øst, først opad den stejle skrænt ved Bulbjerg, dernæst nedad den ligeså bratte skrænt ved Valbjerg. I læ af denne har der selvfølgelig aflejret sig en del klitter af uregelmæssig form, grundet på de svingninger, vinden her absolut må gøre. Her på Valbjerg er en klit, som i de sidste 40 år er vandret 600 alen mod øst, den længste sandvandring som det er lykkedes mig at kunne påvise i nutiden. Så meget mærkeligere er det, som denne klit på sin vej har mødt modstand i 2-3 alen høje klittjørn. Disse er helt overløst med sand og bliver efterhånden som sandet blæser bort, atter blottede. Det ses, at sandet har beskyttet træerne godt, idet både bark og knopper er fuldstændig velbevarede.

Det store terræn mellem Bulbjerg og Valbjerg er en 50 fod høj, mod øst skrånende højslette, der for 50 år siden var meget fugtig, men efterhånden som klitterne er vandret over den, er den blevet mere og mere tør. Kun de nærmeste 200 alen vest for klitterne er endnu fugtige og klægagtige. Det synes således, som om det er sandet, der med sin vægt trykker vandet op til overfladen. I den forhen

nævnte store lerslette findes hist og her rullestene, endog af temmelig betydelig størrelse.

Vust nævnes i Valdemars jordebog som en ø, og deraf ses det, at der i sin tid må have været forbindelse mellem Vesterhavet og Limfjorden.

Lild Sogn

Den ældste beretning fra Lild Sogn stammer allerede fra året 1543 og findes i Rigsarkivet. Heri står: "Hr. Mourids Olsen fik kgl. brev til bønderne i Tømmerby, Lild, Vust, Thorup og Klim sogne. Han har berettet, at bønderne oprykker klitgræs til tag, hvormed landet fordærvs, dersom nogen dermed findes, skal han straffes derfor".

Med klitgræs menes rimeligvis klittag, som endnu i klitsognene bruges meget til tag på husene. Ordet "tag" er endnu almindelig i betydningen af tætemateriale; der tales om at "gøre tag", hvorved forstås at tage det bedste af halmen fra til tækkebrug.

I 1573 omtales i Ny kgl. Samlinger: "Smærup 1 gård, 1 boel i Lild Sogn var til den 24. juli 1573, men ikke mere, er vel ødelagt af sandflugt".

Samme år omtaler sognepræsten "en gård i Lild Sogn, som ikke eksisterer nu".

Det må rimeligvis have været den samme gård i Smærup, som omtales i Ny kgl. Samlinger. Ellers skriver sognepræsten intet om sandflugt i sognet. Det er først i året 1625, at præsten mere udførligt giver os et billede af tilstanden i sognet. Præsten And. Petersen skriver herom: "Lild Sogn, annex til Tømmerby Sogn, ligger ude i klitten ved havsiden og har 3 byer, som kaldes Myrup, Nørklit og Bulbjerg, har i 32 år ingen korntiende givet for disse, de er næsten ganske fordærvet af sand. Og i samme sogn er endnu to små byer, som giver eftersom de kan avle til, byg 24 td., rug 3 td., sommetider mere, sommetider mindre. Dette sogn ligger for en åben sandflugt, og hvert år fordærvs".

1680 omtaler præsten, hr. Brum, at "Lild Sogn næsten del overalt af sandflugt er fordærvet".

Det må altså nærmest have været i tidsrummet omkring 1590, at disse 3 byer, Myrup, Nørklit og Bulbjerg, er ødelagte, idet de i de sidste 32 år ikke have kunnet give nogen korntiende; men der er underforstået, at de har givet det før den tid. Der omtales, at der er endnu to byer, som kun giver, som de kunne avle til. Byerne nævnes ganske vist ikke ved navn, men det er rimeligvis Græsbøl og Glædeby, der menes, idet disse også ligger i klitsiden, men er altså endnu ikke ødelagt af sandflugten. Sandflugten raser altså med stor kraft i Lild Sogn i året 1625, og at tilstanden i 1680 ikke var synderlig bedre, fremgår af kommissionsforretningen, som herom skriver: "En del af marken, som er højt beliggende, er fri for sandflugt. En del, som ligger henimod havet, dag efter dag fra klitten og havet sand modtager, og fordærvs af sandflugt, formedelst vestlige og sydvestlige storme, som ødelægger deres marker og fædrift og dagligt tager fare for at ødes, og derfor har givet følgende tort: Agerbøl 5 skp., Koldkjær

3 td., Kråg 4 fjk., Glæde ganske øde, Myrup 4 skp., Nørklit 8 skp., Rotbøl 1 td., Djernes 3 td.”

Den omtalte højt beliggende del af marken må vel være de på selve Bjerget beliggende jorder, da det øvrige sogn er lavt beliggende. Den omstændighed, at de forholdsvis østlig beliggende Rotbøl og Djernes har fået afslag i hartkorn, tyder også på, at sandet alt da har nået hen til foden af Bjerget bakkens vestside, hvor det er standset af en

række fra Rotbøl til Oddersbøl gående søer. Den nu forholdsvis store sø Strandkjær, beliggende i nærheden af den nuværende redningsstation, må i ældre tid ikke have været vandfyldt om sommeren, da klitterne er gået tværs over den.

(FORTSÆTTES).

(Kilde: Historisk Årbog for Thy, Mors og Vester Hanherred 1986, side 109-111).